

ДР АНДРИЈА Б. СТОЈКОВИЋ

ДР ДРАГОМИР ИКОНИЋ

ПУТЕВИ ЊЕГОВОГ ИНТЕЛЕКТУАЛНОГ И ИДЕОЛОШКО-
-ПОЛИТИЧКОГ РАЗВИТКА

Драгомир Иконић је био учитељ, професор, повинар, преводилац и политичар — један од бораца с грађанске левнице који је при крају своје политичке каријере отишао удесно и тако се разишао са путевима радничког покрета. Зато његов животни биланс није могао бити повољан и учинити га срећним.

Ове констатације следе из Иконићеве интелектуалне и идеолошко-политичке биографије, коју ћемо овде само скицирати.

I ПЕРИОД ДО ПОЧЕТКА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Према породичној традицији, Иконићи су дошљаци.¹ У села Атеницу и Јездину код Чачка доселили су се из Херцеговине и презиме носе по кнегињи Иконији. Стари Чачанин, Драгољуб — „Буцко“ Недељковић, коме је Драгомир био стриц у другој линији, сећа се да је Драгомирова мајка Кристина била кројачица, а отац Димитрије абација и да су становали у Циганмали. Димитрије је по политичком

уверсењу био социјалдемократ, један од оснивача социјалдемократског покрета у Чачку и околини. Оба Димитријева сина, и Драгомир и Милан, били су републиканци, али је први временом прилазио другим, разним политичким странкама, док је Милан остао доследан републиканац до краја живота. Драгомир је имао још једног старијег брата, по уверењу комунисту, који је као студент умро још пре првог светског рата. Касније, у својим аутобиографским белешкама, Драгомир ће указивати да је „родом Чачанин“, а неће крити ни податак да су му „родитељи сиромашни људи“, али неће истичати да је потекао из породице социјалдемократа и комуниста.²

Драгомир Иконић рођен је у Чачку 5. октобра 1883. Основну школу и четири разреда гимназије завршио је у родном месту. Ту је стекао и једног великог пријатеља за цео живот. Био је то истакнути јавни радник Јаша Продаговић, који је тада био професор гимназије у свом родном Чачку. Као ђак, Драгомир је у Продановићевом дому радио: доносио порције и чистио стан, а његов професор га је хранио и на друге начине помагао. Продановићево патронатство и менторство морало је дати позитивних резултата и у прогресивном идејно-политичком Драгомировом усмеравању, које је складно допуњавало оно које је добијао у родитељском дому.

Да би што пре дошао до свог парчета хлеба и стао на своје ноге, сиромашна породица га шаље да се ишкољује за учитеља. Учитељску школу у Јагодини завршио је 1902. године са врло добрим просечним успехом (општа оцена 4^{1/8}) и одличним владањем (оцена 5).³

После завршене учитељске школе, Иконић је шест година (од јесени 1902. до јесени 1908) службовао као учитељ у селу Миланци (код Ивањице) и у варошници Лазаревцу у Шумадији. Тада се и оженио Даришком, једном необразованом, али богатом кћерком Јелке и Риста Томашевића, трговца из Ивањице, која му је родила и кћер Љубицу — његово једино дете. Убрзо је, међутим, увидео да има способности за више домсте у струци и служби, као и у јавном животу. Богатом женидбом обезбедио је себи студије на универзитету, као што су радили и многи други наши интелектуалци тога доба.

Да би остварио своје амбиције, он не долази на Београдски универзитет, већ одлази у Швајцарску. У граду који је деценијама био центар делатности и формирања социјалиста низа земаља, па и са Балкана, у Цириху, у Првој секцији Високог филозофског факултета Универзитета, он студира педагогију и психологију од 1908—

1912, са прекидом у зиму 1912—1913, за време балканског рата, када је шест месеци био у војној служби. Поред педагогије и психологије, слушао је историју филозофије, етику, логику, теорију сазнања, антропологију, народну економију и историју. Да би могао бити промовисан, положио је у Цириху и матурски испит.

На Иконићево духовно формирање утицали су познати циришки професори, претежно емпиристичко-експерименталног правца. То је пре свега Вили Фрајтаг (*Willy Freytag*), гносеолошки реалист, његов ментор; затим Липс (*Gottlob Friedrich Lipps*), ученик Вунтов, Штеринг (*Gustav Störing*), такође вунтовац, Шуман (*Friedrich Schumann*), експериментални психолог, ученик Штумпфа (*Carl Stumpf*), Ферстер (*Friedrich Wilhelm Förster*) и Зајдел (*Robert Seidel*), педагог, пре тога ткач, књижар итд. Иконићу су предавали и мање познати професори Мартин (*Martin*), Шлагинхауфен (*Schlaginhausen*), Молисон (*Mollison*), Врешнер (*Wreschner*), Рагаз (*Ragaz*), Мајер вон Кнонау (*Meyer von Knouau*), Зифекинг (*Sieveking*), и Штстбахер (*Stettbacher*).

Крајем 1913. године Иконић брани докторску дисертацију о Бенексовом схватању васпитања. Ментор му је био Фрајтаг.

Као студент, Иконић је постао сарадник педагошко-школског часописа *Наша школа* и политичког листа *Одјек*, „органа радикалне демократије“, чији је уредник био Јаша М. Продановић. Из његових штампаних прилога, међутим, не може се закључити да је Иконић имао смисла и воље да негује теорију. Напротив, поред, у своје време корисних, али данас занемарљивих бележака и запажања о разним друштвеним и школским питањима, Иконић у печенима своје стручне и јавне делатности није оставио ниједан текст од већег научно-теоријског значаја. У једном једином чланку вредном пажње⁴ Иконић излаже своје погледе о реформи нашег школства и културе уопште на основу својих разговора са швајцарским колегама. По њему, наша је школа конципирана на формалистичким немачким узорима сталног државног надзора да би васпитавала послушне чиновнике. Треба, међутим, увести самоуправни демократски систем, који нам више одговара, по узору на швајцарски школски систем, који омогућава слободан развој личности васпитаника у условима сарадње дома и школе. То је пут подизања опште културе целог народа и укључивања у европску културну заједницу.

У својој дисертацији Иконић разматра Бенексово педагошко учење са становишта експериментално-психолошког правца Фехнера, Вунта и њихових ученика, у ствари — својих циришких професора.

Теза, поред увода и закључка, садржи четири поглавља (Бенекеево схватање педагогије уопште, затим схватања интелектуалног васпитања, утицаја осећања на вољни живот, и, најзад, Бенекеево схватање телесног васпитања). Дубљих мисаоних осмишљавања Бенекеевих педагошких погледа код Иконића нема, иако је Бенекее првенствено филозоф, а затим психолог и педагог.

Иконићеве професори су му дали на обраду Бенекеева педагошка схватања, јер су она блиска њиховом теоријском концепту педагогије. Немачки филозоф — идеалист и психолог Фридрих Едуард Бенекее (1798—1854) могао је привући Иконића својим умереним ставом и тежњом за компромисом између крајности. Бенекее је, наиме, тежио да споји Кантов субјективно-идеалистички априоризам са англо-саксонским материјалистичким емпиризмом. Заступао је схватање „унутрашњег искуства“ и у том субјективно-идеалистичком духу негирао Хегелов рационализам, али и сваку спекулативну филозофију, одбацивао крајности и априоризма и радикалног емпиризма, и идеализма и наивног реализма, итд. тежећи њиховој синтези. Као један од најизразитијих психологиста, он психологију, схваћену као природну науку, ставља у основу филозофије и психологистички разрађује етику, естетику, логику (конципирану нормативистички, као „вештину мишљења“), па и педагогику. Бенекееву педагошку концепцију Иконић је проучио са становишта савремене емпиријске педагогије. Напоменимо да је на универзитету у Цириху 1905. године стекао докторат филозофије и Паја Радосављевић на основу положеног докторског испита 29. октобра 1904. године код професора Мојмана, и да су Мојмана у то време слушали Милош Перовић, Јелисавета Поморишац, Ранко Јовановић, Борбе Чокорило и други наши студенти.⁵

Као дипломирани педагог, а то значи пре доктората, Иконић се вратио у земљу. То закључујемо по томе што је већ од марта 1913. године био запослен као суплент Учитељске школе у Јагодини, која му је пре тога дала учитељску диплому. Докторат је, значи, полагао као суплент. Пошто је школа имала наставника педагошких предмета, Иконић се морао задовољити местом васпитача у школском интернату, на коме положају је остао све до јуна 1914.⁶

Први светски рат, који је убрзо плануо, прекинуо је кратак, десетогодишњи, развој грађанске демократије у Срба. Прекинуо је и Иконићев евентуални стручни развитак и скренуо га прво ка публицистици, а затим све више ка политици. Рат му је дефинитивно прекинуо и први брак, који је стварно трајао само неколико

година (до 1910) и био озбиљно поремећен још за време његових студија у Швајцарској. Даринка је са кћерком Љубицом провела први светски рат у Србији, а Драгомир у Француској. Не само да су све емотивне везе између њих пресахле, већ му она, као необразована жена, ни у том погледу није могла одговарати. Тако је његов први брак стварно пропао још око 1910. године, али је разведен тек крајем двадесетих година. Драгомирова кћи Љубица никада неће опростити оцу што је напустио њу и њену мајку, а то су му пребацивали и политички противници, али и неки пријатељи. Драгомир је своју породичну ситуацију покушавао људски да разреши, али је имао за противника познати балкански пркос и инат његове жене и кћери. Љубица је прекинула сваки однос с оцем и као учитељица живела на селу. Драгомир је као шездесетогодишњак, за време другог светског рата, упоставио односе са својом кћерком и одлазио код ње на село, а и она је долазила код њега у Београд уз благонаклоност његове друге жене Лине. Правог разумевања, међутим, међу њима није могло бити, тако да Драгомир у своме тестаменту уопште не помиње Љубицу. Она ће се сама јавити после очеве смрти 1957. године ради наслеђа.

II ПЕРИОД ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

По објави рата 1914. Иконић је мобилисан као борац. Затим га 1915. године Министарство просвете одређује да буде професор и васпитач једне групе наших ђака у Француској. Поред докторске дисертације, остварене пред први светски рат, али на коју није много полагао, осим што му је донела друштвени углед,⁷ сада је постигао свој животни домет у струци и журналистици покретањем и уређивањем часописа *La Patrie Serbe*.

Правећи свој животни биланс, после другог светског рата, Иконић је аутобиографски обрадио само тај део свога живота. На 88 дактилографских страница под називом: „У изгнанству. — Успомене и сећања. — *La Patrie Serbe*. 1916—1918.“⁸ Иконић нам доста детаљно описује побуде, ток и резултате ове своје акције, сагледане из личног угла.

Крајем јануара 1916. са групом од 25 наших ђака стигао је Иконић у Екс-ле-Бен. Затим је преко Париза дошао у Витре — „малу и пријатну паланку“ француске Бретање, која га подсећа на „нашу Ивањицу“. Још под утиском херојског отпора српске војске

многобројнијем непријатељу током 1914—1915. године, наше Ђаке и Иконића мештани дочекују врло срдечно. Наши Ђаци постају ученици месног колеџа, а Иконић делује као „шеф групе српских ученика у колеџу Витре“ — тако му је гласила титула (стр. 1—2).

Већ маја месеца 1916. рађа му се идеја о покретању часописа којом би се (1) наши Ђаци „обазриво упућивали на проучавање културних тековина овог великог народа (Француза), духовно се уздизали и опрезно ободравали на саморадњу и планско спремање за сутрашњицу“, а затим (2) да би се и Французи упознавали са нашом културном историјом коју (у то се Иконић добро уверио) готово и не познају (стр. 3). Ради консултација он одлази у Париз, где у своме настојању налази подршке код свога „старог учитеља и пријатеља“ Јаше Продановића. Он саставља један **Проглас** о покретању часописа, датиран 10. августа 1916, штампа га под истим датумом⁹ и упућује потенцијалним сарадницима и читаоцима, не само широм Француске, већ и у Женеву, Лондон, на Крф, у Рим, Њујорк и друга места у којима су, у избеглиштву, већином још увек тешко депримиране због губитака отаџбине, живеће наше избеглице.

Према проврсеном Иконићевом сведочењу, карактеристично је да се већина угледних наших јавних радника (међу њима Јован Жујовић, Љуба Стојановић, Стојан Протић и др.) изговара да у изгнанству „ништа не може да ради“ и под тим и сличним изговорима благо или енергично одбија сарадњу или условно пристаје да сарађује касније — када се појаве први бројеви.¹⁰

После свих почетних тешкоћа, Иконић је 20. октобра 1916. у малој и неопремљеној штампарији у Витреу одштампао први број часописа *La Patrie Serbe* и то на кредит, плативши унапред од своје уштеђевине само хартију. Иконић се, затим, из Витреа пресељава у Париз, са свежњевима часописа који из француске метрополе разашлије широм Француске, Европе и САД. Обузете егзистенцијалним проблемима у тубини, наше избеглице нису показале очекивано интересовање за часопис, али Иконић наставља са својим подухватом. У Паризу он издаје и други број, у коме се као сарадници јављају и Јаша Продановић, Бранислав Нушић и други наши јавни радници. Уочи Нове (1917) године састаје се у Паризу и са Дисом у својој импровизованој редакцији. Дис му обећава сарадњу, али је убрзо трагично завршио свој живот.

После изласка другог броја, Иконићу стижу признања и од Јована Цвијића, Јаше Продановића и др. Око редакције часописа

се окупљају — лично и као сарадници — сви значајнији српски грађански интелектуалци, као и неки социјалисти и комунисти.¹¹ Али, материјалне тешкоће не престају, тако да је добар део дугова штампарији плаћен тек после рата, 1919. године.¹²

Иконићу несумњиво треба признати предузимљивост и спремност у савлађивању тешкоћа у даљем издавању часописа. Уз бројеве 6 и 7 Иконић штампа и додатак на српском језику — *Наша Отаџбина*, али се он, из финансијских и других разлога, морао угазити.

Благодарећи Иконићу, као његовом покрстачу, власнику, издавачу и главном и одговорном уреднику, часопис *La Patrie Serbe* је током двогодишњег излажења (од 20. октобра 1916. до 31. децембра 1918) са својих двадесет бројева и око хиљаду штампаних страница текста, успео да као сараднике окупи многа наша позната имена.

Преко француских превода наших народних песама западни свет је поново чуо за Филипа Вишњића и друге наше народне певаче и упознао се и одушевио лепотама нашег народног стваралаштва. На страницама овог часописа дефилувала су имена наших највећих књижевника и оних чије је стваралаштво одговарало том историјском тренутку. То су: Милутин Бојић, Милан Вукасовић, Милован Гајић, Јован Дучић, Војислав Илић, Војислав Илић—Млађи, Бұра Јакшић, Милица Јанковић, Милорад Митровић, Владимир Назор, Бранислав Нушић, Његош, Петар Прерадовић, Бора Продановић, Јаша Продановић, Велимир Рајић, Милан Ракић, Иво Бишико, Милан Бурчин и други.

У осталим рубрикама часописа, који обухватају широко подручје наше културе историје, политике, педагогије, филозофије, уметности, затим вести, коментаре, сугестије за живот и рад наших људи у емиграцији итд., сарађивали су академици и професори универзитета: др Александар Белић, др Милоје Васић, др Јефто Дедијер, др В. Берић, др Тихомир Р. Борђевић, Јован Жујовић, др Коста Кумануди, др Риста Митковић, др Милета Новаковић, др Владимир Р. Петковић, др Бранислав Петронијевић, Богдан Поповић, Павле Поповић, др Јован Радонић, др Станоје Станојевић, Жика Спасојевић, Коста Стојановић, и други. Ту су, даље: Александар Арнаутовић, Милан В. Богдановић, др Михаило Гавриловић, Милан Грол, Недељко Дивац, Јован Дучић, Миодраг Ибровац, Драгољуб Јовановић, др Милош Перовић, Јаша Продановић, Никола Трајковић, Ди-

митрије Фртунић, Урош Џонић и други, од којих ће многи касније постати доктори наука, професори универзитета и академици.

Од значајнијих страних имена, која се јављају као сарадници Иконићевог часописа, поменимо француске академике: Ж. Ришпена (*J. Richerpin*), Е. Ростана (*E. Rostand*), професоре француских универзитета Жана Брина (*Jean Bruhnes*), А. Жерар-Вареа (*L. Gérard-Varet*), Е. Омана (*E. Haumant*), Е. Дениа (*E. Denis*), и др.

Треба међутим указати да је успеху часописа доста допринела и Иконићева секретарица Лина, која ће му касније постати супруга. Образована и културна, а уз то и лепа жена, она је језички пречишћавала и преводила на француски текстове наших аутора дајућу им стилске особености и лепоте француског језика.

Стручно-научна, естетичка и друге врсте анализа садржаја часописа *La Patrie Serbe*, које тек стоје пред истраживачима разних струка, показале значење и значај разноврсних прилога (међу њима и низа репродукција најбољих архитектонских, вајарских, сликарских и других уметничких остварења не само Срба, већ и осталих југословенских народа) у усмеравању наше грађанске националне свести током првог светског рата. Ми ћемо овде поменути само прилоге из области филозофије.

Поред фрагмената мисли Боже Кнежевића, Ристе Одавића, једне рефлексивне песме др Милоша Перовића¹³ и искролога овом нашем рефлексивном песнику, педагогу и мислиоцу из пера Владе Станимировића,¹⁴ најзначајнији су следећи прилози које је дао Бранислав Петронијевић: предавање одржано на париској Сорбони 20. јуна 1917. под насловом *О вредности живота*, затим његове студије које су пре штампања такође држане као предавања: *О светској еволуцији* и *Јосип Руђер Бошковић*.¹⁵ Смисао објављивања ових Петронијевићевих радова био је давање доказа страном свету о достигнућима Југословена у „вишој науци“ и филозофији. Петронијевић је, међутим, пролустуио прилику да на страницама овог часописа обавести наше људе и странце о своме разговору који је 1917. године водио са једним од највећих мислилаца нашега века, Берtrandом Раселом, већ је то учинио овај енглески математичар и филозоф тек после другог светског рата.¹⁶ Када се зна да су тада у Француској, Енглеској и другим западним земљама живели и деловали др Светомир Ристић, др Борислав Лоренц и други наши филозофски радници и да је страном свету требало представити и многе друге наше мислиоце XVIII, XIX и XX века, а нарочито хрватске

ренесансне мислиоце и друге, мора се констатовати да је Иконићев успех у неговању филозофске рубрике веома ограничен.

Карактеристично је да Иконић није искористио изванредну прилику да сопственим текстовима оцрта основну концепцију свога часописа, не само декларативно (као у Прогласу од 10. августа 1916), већ и стручно, педагошки нарочито. Уместо тога, он испуњава рубрике редакцијским белешкама, некролозима палих за отаџбину, портретима пријатеља српске младежи и наше земље уопште из страног света и сл., написима о животу наше младежи у егзилу итд.¹⁷ Једини његов вреднији прилог у свих двадесет бројева часописа је једно педагошко *Писмо мом младом земљаку*, објављено у пет наставака.¹⁸ У духу девизе „Знање је моћ“, он сузбија песимизам и дефетизам и бодри наше ђаке у егзилу да истрају у своме учењу и раду, јер ће нам у ослобођеној домовини бити неопходни нови здрави, поштени и квалификовани интелектуалци. Израже своја уверења о демократији и здравом социјалном животу као остварљивим идеалима поратног грађанског друштва у свету и код нас, итд. Врхунац његове грађанске прогресивности у теоријском ставу у једном одсудном тренутку историје изречен је у завршним речима овог његовог Писма. Као историјска потврда његове вере у прогрес дошла је фебруарска револуција у Русији, коју он поздравља следећим речима:

„*Револуција у Русији!* ето новости која ми, кроз мој прозор, долази са улице; (...) *Револуција у Русији!* Рецимо заједно: у добри час! А ти још сумњаш у прогрес! Зар не видиш да се та Русија, тако тлачена деспотизмом, тако сапињана немачким интригама и угрожавана корумпираном бирократијом, диже и ослобађа? Какво изненађење за скептике и песимисте који су је сматрали изгубљеном! Каква узвишена манифестација воље једног народа способног да оповргне све песимистичке насје и да инспирише непоколебљиво поверење у свој прогрес!..“

То су завршне речи овог Писма започетог раније, а у наставку, у којем се налази овај поздрав револуцији, датираног 1/14. априла 1917. Треба, међутим, бити начисто са следећим. У тој буржоаско-демократској револуцији он је видео победу грађанске демократије западног типа и у највећој словенској земљи, а није могао знати да ће она одмах прерасти у социјалистичку револуцију, за коју он није могао имати слично одушевљење. Али, пре објављивања овог Иконићевог поздрава, комунистички „совјети радничких и војничких депутата“ су марта 1917. оборили царизам и

прокламовали републику и све одлучније узимали власт у своје руке и учинили одлучујући корак ка социјалистичкој револуцији за коју је Лењин (дошавши у Русију са Запада марта 1917) израдио план у својим *Априлским тезама*. Иако потекао из сиромашне породице социјалдемократа и од малена задојен републиканским духом, Иконић је као човек био исувише господствене природе да би икада стигао до комунизма: он је остао на позицијама грађанске левнице која сарађује с радничким покретом, али се не стапа с њим, јер остварење својих интереса види у оквирима реформисаног грађанског друштва, а не у његовом рушењу и изградњи социјализма и комунизма.

То сведочи и анализа садржаја и идејно-политичког профила овог часописа, који је настао из иницијативе једног релативно часног, али претерано амбициозног појединца и одиграо значајну идеолошко-политичку улогу током првог светског рата.

У својој фрагментарној аутобиографској скици о периоду издавања часописа *La Patrie Serbe*, писаној после другог светског рата, Иконић нам о томе саопштава следеће.¹⁹ У животу као и у уређивању часописа тежио је да се оствари „боља будућност Јужних Словена“, и да би то постигао, борио се „против сваког ускосхваћеног шовинизма“ и „сепаратистичких тежњи“. Иконић наглашава да ову оријентацију часописа „ваља истаћи на прво место“, а анализа садржаја *La Patrie Serbe*, потврђује ово Иконићево уверење. Треба, међутим, додати да је он тиме извршавао захтеве званичне политике српске владе, која је са Југословенским одбором (формираним 1915. у Лондону) 1917. године потписала тзв. Крфску декларацију о уједињењу југословенских земаља са Србијом. Иако је, значи, био у питању српски часопис — он није смео својим садржајем одступати од званичне политике.

Тадашња српска радикалска влада се сасвим равнодушно односила према молбама за помоћ републиканца Иконића упућиваним у почецима излажења часописа, и више је полагала на недељни политички лист *La Serbie*, који је истовремено са Иконићевим часописом од 1916—1919. излазио у Женеви на француском језику под уредништвом радикалног политичара др Лазара Марковића (са којим је Иконић, иначе, био у политичком и личном сукобу). Када се Иконићев часопис афирмисао, српска влада је схватила своју погрешку и почела да га помаже, и то више сарадњом политичара него финансијски. Пред крај рата, у име српског посланства у Лондону, Иконићу пише Јован М. Јовановић и опомиње га да часопис

не сме деловати деструктивно у питањима националног уједињења Јужних Словена и другим осетљивим политичким питањима. Указује, на пример, на чланке о *Горском вијенцу* и о *Прегледу књижевности* од Павла Поповића који су, вели, „цепидачки“ ускогрудо написани и „у којима није све тачно“ итд.²⁰

Из историјске перспективе од преко пола столећа може се рећи да је Иконић са сарадницима у основи успео да оствари ову концепцијску замисао часописа. У ствари, он је, окупљањем наших интелектуалаца разних политичких схватања, објективно деловао на линији званичног југословенства по замисли српске грађанске владе, које ће се после првог светског рата деформисати у унитаристичко негирање националне самосвојности низа југословенских народа и етничких група.

Ограниченост Иконићеве концепције манифестује се и у неуспеху да око себе окупи и вође југословенског радничког покрета који су боравили у емиграцији. Један од изузетака, вредан помена, објављени чланак Косте Новаковића о Димитрију Туцовићу доказао је узалудност покушаја да се оствари утицај пролетерске идеологије на овај грађански часопис. Наиме, после објављивања свога чланка *Димитрије Туцовић (1881—1914)*²¹, Новаковић је Иконићу упутио дуже писмо с Крфа датирано 24. марта 1917,²² у којем протестује због преправљања његовог текста. Иконић је (на сопствену иницијативу или под утицајем владиних кругова, свеједно) текст тако изредаговао да је веома ублажена оштрина Туцовићевог револуционарства и марксистичке и комунистичке доследности. Из чланка се не види да је Туцовић био социјалдемократ (у ствари — комунист), па је и сам тај израз замењен изразом „екстремни демократ“ (јер, по буржоаској предрасуди, указује комунист Новаковић, као социјалдемократ Туцовић не би могао бити добар национални радник); не види се да је он својим радом консолидовао српски раднички покрет, успешно решио низ социјалних и националних питања Србије и Балкана (посебно — тзв. албанско питање) итд. Ипак, комунистичка основа неких Туцовићевих филозофских и социјално-политичких схватања остала је пажљивом читаоцу бар наговештена.

Због овог, а вероватно и других инцидента, класна ограниченост Иконићеве концепције и делатности као уредника овога часописа била је очигледна и тако се круг Иконићевих сарадника, уз ретке зуетке, свео на више или мање прогресивне грађанске идеологе.

При свем том, Иконићу и већини сарадника његовог часописа

треба признати релативну грађанску прогресивност и интелектуално и лично поштење у сагледавању положаја и задатака Срба и Југословена у томе времену са становишта грађанског политичког „центра“ и умерене левице. У Иконићевој преписци историчар ће наћи доста података о гнушању многих наших напреднијих интелектуалаца над режисерима срамног солунског процеса против Аниса и сарадника и о сазревању концепција српског републиканског отпора монархији и свакој деспотији у Србији и Југославији. Већина од њих је, међутим, остварење ове замисли остављала за касније, у условима мира, претпостављајући национално ослобођење социјалном.

Часопис је добио заслужена признања и од угледних Француза, не само од наведених сарадника већ и других, чија имена Иконић наводи (стр. 81-84).²³ Међу њима нема много имена првога реда. Од признања која је добио од наших јавних радника по доласку у земљу 1919. године Иконић наводи (стр. 21) оцену Милана В. Богдановића у Политици од 20. септембра 1919, оцену Јаше Продановића у Станојсвићској Енциклопедији, по којој је то био „одлично уређен лист на коме су радиле најбоље књижевне и политичке снаге нашег народа“, оцелу Јована Жујовића из 1924. године и друге. Многи сарадници овог часописа, као и Иконић, указују на огромне тешкоће на које су наилазили као писци у емиграцији: готово без икакве приручне литературе, писало се по сећању, без радног стола и других неопходних услова, а нарочито се жале на депримираност због губитка отаџбине. Све то треба имати у виду када се оцењују прилози штампани у овом часопису.

Поред уређивања часописа, Иконић је, изгледа, покушавао да сагледа своју даљу професионалну и стручну оријентацију у условима ослобођене земље. По сведочанству Љубише Трифуновића, Иконић је заједно с њим долазио на предавања из правних и политичких наука на париској Сорбони током 1917—18. године. То је чинио ради проширења своје опште културе, али пре свега, додајмо, из жеље да се посвети политици. На даљи рад у области педагогије, као што видимо, није мислио, ни тада ни касније.

III ПЕРИОД ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

После првог светског рата Иконић је добио запослење у Београду, као референт за основну наставу при Министарству просвете,

а затим као професор Треће београдске гимназије. Није, међутим, имао среће ни са службом, ни са породицом.

Као што смо указали, његов први брак се током рата сасвим распао. Ратне прилике су супружнике сасвим удаљиле емотивно, а других веза није више међу њима ни било. Иконић се, притом, у Француској упознао и заволео са секретарицом и преводиоцем редакције свога часописа, лепом, образованом и шармантном Лином. Она је дошла за њим у Београд негде 1919. или 1920. године и до краја живота остала му је одана супруга и сарадник у свим тегобама његовог несрећеног живота.²⁴

Могло се очекивати да ће по повратку у домовину Иконић наставити свој рад на струци, а и на науци. Али, изгледа да је његовом немирном духу више одговарао јавни рад него наука, а таквом његовом даљем развоју погодиле су и околности.

Иконић учествује у остваривању замисли која се родила још током рата — у оснивању Републиканске демократске странке. *Проглас* о њеном оснивању, до кога је дошло јануара 1921, поред њених шефова, академика Љубомира Стојановића и политичког и јавног радника Јаше Продановића, потписали су Иконић и многи други угледни интелектуалци, међу њима филозофи Бранислав Петронијевић и Момчило Селесковић, књижевници Милан В. Богдановић и др Светислав Стефановић, академик Јован М. Жујовић, др Михаило Илић и други.²⁵ По тумачењу др Драгољуба Јовановића, које није без основа, странци су приступили и неки аполитични интелектуалци, као што је био нпр. Петронијевић, и то из чистог ината или јавног манифестовања свога незадовољства монархијом због монтираног солунског процеса и других недоличних махинација монархије и њене камариле. Странка је на своме конгресу исте године добила име Југословенске републиканске странке, што сведочи о њеној оријентацији, али и о њеним амбицијама које се, међутим, нису тим путем могле остварити: у Конституанти, она је имала три посланика, које је на каснијим изборима, одржаним под притиском монархистичке реакције, изгубила. Протестни збор ове странке против „Обзнапе“ 1921. године полиција је насилно растурила. Релативно напредна, ова странка је осудила споразум Цветковић—Мачек и сарађивала је на стварању Народног фронта 1937, коме је приступила у новој Југославији.

Иконић, међутим, није издржао до краја у свом републиканском уверењу. Прво је био страсни присталица и борац ове странке, али је временом еволуирао ка грађанском политичком центру

а затим и десници. У времену формирања странке, 1921, прсмештен је у Беране, да би се онемогућио његов политички рад у републиканској левици, који владајућа монархистичка десница није могла толерисати. Он, као што се могло и очекивати, није хтео ићи и закопати се у дубокој провинцији, већ је дао оставку на службу и посветио се новинарству, политици и преводаштву.²⁶

Прво је био директор (од 4. августа 1921. до 7. октобра 1922) и сарадник листа *Република*, а затим главни секретар Југословенске републиканске странке. *Република* је излазила од 1920—1928. године под уредништвом Љубе Стојановића, Јаше Продановића, Саше Милијановића и других републиканских лидера, који су (са др Михаилом Илићем, Миланом Богдановићем и др.) писали уводнике и друге концепцијско-идеолошке текстове у листу. Иконић је био и сарадник републиканског омладинског књижевно-политичког часописа *Буктиња* (изашло 28 бројева од 1923—1926) који је током 1926. године уређивао Милан Богдановић.

Политичка историографија ће утврдити тачну линију развоја Иконића као политичара, али се, на основу онога што се сада зна, може рећи да је од грађанске левнице он временом еволуирао ка десници, која лебди на граници диктатуре, а често је и прелази. Првих година после првог светског рата био је исувише прогресиван за тадашњи радикални режим, па је од батинаша шестојануарске диктатуре премлаћен, а одлежао је више од годину дана затвора због штампарске кривице.

О овом периоду своје прогресивне активности Ивковић је оставио сведочанство чије ће премисе пасионирани историчари даље проверавати.²⁷ Иконић је осуђен на робију 1923. године и казну је издржавао прво у Забели код Пожаревца, а затим у Лепоглави код Загреба.

Ни на робији, међутим, није имао мира. Радикални министар и народни посланик др Велизар Јанковић га је тужио за клевету па му је 1924. године поново суђено. На суд је од Пожаревца до Београда доведен „под стражом“, и жарко је, вели, желео да се јавно на суду сучи са тужиоцем Јанковићем и да ту, пред лицем јавности и нарочито републиканске омладине, тријумфује. Тужилац, међутим, није дошао на суд, па му је то задовољство ускратио.

Иконић је искористио прилику, па је у својој одбрани на суду у десет тачака приказао своја уверења за која је осуђен и за која му се поново суди. Он је рекао да је са својим истомишљеницима републиканцима пуне три године износио на светлост дана

радикалске и друге страначке злоупотребе.²⁸ Тако је, на пример, од Николе Пашића захтевао да положи рачун о „оних милион рубаља, које је примио још 1917. године од Руског Народа на име помоћи српској сиротињи“, а уместо одговора, Иконић је „на тужбу Управе Града осуђен за увреду г. Пашића и упућен у Пожаревац“ иако сви знају да је он „истину рекао“. Затим је оптужио „једну госпоњу“ за крађу 30.000 француских франака; генералу Миливоју Зечевићу оспоравао квалификације за министра војног; писао против фалсификата на монтираном солунском процесу, против афере Шајиновића, против масовног произвођења пуковника за генерале без стварних квалификација, заслуга и друштвене потребе; против самовоље управника града Београда Манојла Лазаревића; против монархистичког режима и његових безбројних малверзација, насиља и злоупотреба; против кривице министра правде др Лазара Марковића итд.²⁹ Да му се освете, наводи даље Иконић пред судом, генерали су дали налог двојници подофицира да се с њим физички обрачунају. Они су га „напали мучки 9. децембра 1921, онесвестили тучом и разбили му ухо“, и то „за чланке које је писао и отворено потписивао“.³⁰

Слично Светозару Ђоровићу, који је у брошури *Морал у нашем друштву* (1920), отворено устао против неморала владајућих, безобзирне буржоаске експлоатације и обесправљивања милионских маса сељака и радника, слично Јовану Цвијићу и другим критичарима буржоаског друштва са позиција напредне грађанске левице,³¹ Иконић даје поразну слику нашег друштва двадесетих година: „неколико олигарха у капуту и мундиру“ спроводе диктатуру, док народ живи у беди и неслободи, у условима корупције, пљачке, афера, неморала сваке врсте. Иконић се позива на некадашњег социјалисту из редова следбеника Светозара Марковића, „седог академика“ Јована Жујовића, једног од оснивача Републиканске демократске странке, дугогодишњег председника Српске академије наука и у свету познатог научника, који је писао: „Морал је сада такав да ја о њему не могу да говорим без гађења и без бола. Цело југословенско државно тело изгледа ми као да болује од арапских богиња; где год га прстом додирнете, свуда цури гној, свуда је трулеж, смрад“ — свуда су „крађе, поткупљивања, уцене, злоупотребе, расипање“ итд., што га све наводи на закључак да у југословенском друштву „морална криза узима све судбоносији значај“. У таквим условима, у којима је и један Јован Цвијић пркосно први пут јавно написао да је био и остао социјалиста и позвао се на будућност која долази а коју доноси борба „радног света“, и Иконић се пред судом позива

на лист *Организовани радник* као „орган гоњене а честите радничке класе“. Али он, као ни већина других бораца с грађанске левице, неће имати снаге да ступи у редове бораца те класе, већ ће, уместо рушења капитализма и изградње новог, социјалистичког друштва као једино правог пута, узалуд тежити да, са позиција историјског идеализма, моралним препородом и другим палијативним мерама реформише грађанско друштво. Зато је своју одбрану пред судом завршио следећим речима: „У мени из дана у дан јача вера: да се неће дуго чекати на једно доба, способно да поштеним и упорним прегнућем грађана почува из корена сва зла монархије и уведе овај народ у сру рада, прогреса и слободе! Не дочекамо ли га, неким случајем, ми, старији, дочекаће га ова омладина“, — подмладак Југословенске републиканске странке који је у импозантном броју присуствовао суђењу.³²

Иако је Иконић успео да и на суду докаже све тачке својих оптужби против режимских махинација и малверзација — за једну тачку, коју је по природи ствари било немогуће до краја доказати, осуђен је на још месец дана затвора.³³ Током издржавања казне добијао је подршку од низа сабораца и пријатеља.³⁴

По изласку са робије, Иконић наставља да се бави јурналистиком и политиком. По сведочанству др Драгољуба Јовановића, он је у изразито либералско-демократском крају, у Мачви, као републикански кандидат током 1925. године имао успеха као агитатор и изабран је за обласног посланика. Јовановићу је познато да су сељаци у том крају годинама касније претили својим противницима у разним приликама са — „судиће теби Иконић!“ Мислили су, по Јовановићу, на демократски републикански поредак који је Иконић жарким бојама рођеног агитатора пластично опртавао у својим политичким говорима, поредак у коме би владала грађанска социјална правда, лична сигурност и вредновање према раду.

Са осипањем Републиканске странке Иконић се све више пасивизира и врсменом прелази на мање опасне послове као што је превођење. Али, он никако не престаје да мисли на остварење своје политичке каријере, која би била крунисана министарском фотељом.

Овај прелаз извршен је поступно. У републиканском часопису *Буктиња* налазимо један једини његов стручно-педагошки, али политички интониран прилог под насловом *злоупотреба спорта*.³⁵ Он осуђује код наше омладине претерану страст за спортом која је деполитизира и усмерава лаком животу, тучама и пијанкама (којима се, по њему, редовно завршавају многе спортске приредбе), уместо

раду и стваралаштву на добро заједнице. И овде се Иконић често позива на Јована Скерлића, који му је био недостижан узор грађанског демократе и борца за национални препород у процесу космополитизације наше културе. Сви остали прилози у овом часопису из Иконићевог пера своде се на белешкарење на нивоу и са интенцијама онога за које је осуђен на робију, али је Иконићева оштрица знатно отупела. Током 1926. године он води месечни унутрашње-политички преглед у којем обавештава републиканску и уопште прогресивну јавност о партијским сукобима, злоупотребама и сл.³⁶

Иконић, дакле, није могао увидети недовитљивост скерлићевске и сваке друге реформистичке „средње линије“ у грађанској политици и могућност остварења својих идеала само у редовима радничког покрета. Напротив, он временом све више испољава тежњу да Републиканску странку укључи у режимску политику, јер је, по свему судећи, само у томе видео шансу да и он постане министар. Такав курс га наводи да се сасвим одвоји од своје странке и најзад приђе Демократској странци.

Не само то. Налазимо га у профашистичкој влади Цветковић — Мачек као министра социјалне политике и народног здравља. Тај чин је означио крај његове политичке каријере.

Ево како је углавном текао овај процес Иконићевог преображаја од борца са грађанске левнице у министра профашистичке владе.

По сведочењу др Драгољуба Јовановића и др Душана Недесљковића, после изласка са робије и једног краћег прелазног периода сређивања своје политичке, породичне и финансијске ситуације, Иконић крајем двадесетих година са политике прелази на преводилаштво. *Република* је 1928. престала да излази, што је значило велики ударац за наш републикански покрет. Иконића је као преводиоца прихватио Геца Кон и обезбедио му врло повољне услове за рад: давао му је месечни хонорар од 5.000 динара — дакле у висини плате професора универзитета, тако да је могао мирно да ради. И он је умногоме искористио ову шансу.

Иконић је доста добро познавао немачки језик (студирао је и докторирао у Цириху, али се за језичку редакцију тезе захваљује др Ернсту Еберту), а исто тако и француски: први светски рат провео је у Француској, а језик ове земље упознао је још за време студија у Швајцарској. Са немачког он, међутим, није преводио, вероватно стога што су Немци и даље били наши изразити непријатељи, а њихова фашистичка политичка доктрина и политика нама

апсолутно неприхватаљива. Стога се он окренуо англосаксонској демократији и са енглеског дао највећи број својих превода. Није ту толико битно да ли се претежно служио француским и немачким преводима књига које је са енглеског преводио; важно је да је остварио углавном добре преводе. Његов страначки пријатељ, иначе професор Правног факултета у Београду и прогресивни друштвени радник др Михаило Илић (1888 — 1944), који је последњу окупацију провео у затвору и стрељан је у Јајинцима, био је уредник напредног листа *Напред*, часописа *Архив за правне и друштвене науке* и библиотека *Јавно право* и *Политика и друштво*. Уз Гецу Кона као издавача ове библиотеке, он је несумњиво Иконићу омогућио да у *Библиотеци јавног права*, коју је такође уређивао, објави цео један низ превода с енглеског (књиге I, III, IV—VI, VII—VIII, IX—X, XII—XIII, XIV, XVI—XVII).³⁷

Поред тога, Иконић је објавио и два превода с француског. Прво је, и то на издржавању казне у Забели код Пожаревца, превео *Основе социологије* од Жоржа Паланта (*George Palant*), мало познатог и мало оригиналног социолога — присталице идеалистичко-психолошке социолошке школе Г. Тарда, Ничеа и др. Ова мања књига је изишла 1925. године у Београду, у издању „Напредка“, и корисно је послужила афирмацији социологије код нас. Затим је у Библиотеци јавног права објавио књигу *Дипломатска историја Европе* (књ. I—II, Београд, 1933, издање Геце Кона) из пера познатог француског историчара, професора универзитета у Нансију и париске Сорбоне, Антоана Дебидура (*Elie, dit Antoin Debidour, 1847 — 1917*).

Ови су преводи несумњиво обогатили нашу литературу из политичких, социолошких и других друштвених наука и у наш културни фонд унели знатну суму позитивних знања о великим западним демократијама, о грађанском друштву уопште и његовим вредностима. Ова су знања широком кругу образованијих читалаца — иако са великим закашњењем — указивала на западне демократске узоре у времену олигархијских недемократских и профашистичких режима старе Југославије, и могла су утицати на јачање грађанске левице. Михаило Илић је са Иконићем несумњиво био свестан прогресивног политичког значаја и утицаја овог преводилачког подвига, и то треба и данас признати. Иако међу писцима које је Иконић преводио има и лабуриста, истовремено међутим треба указати и на грађанску ограниченост домета идеологије већине ових превода у односу на идеологију међународног и југословенског радничког

покрета између два светска рата који се припремао за револуцију. То је био једини пут разрешења противуречности и беда нашег капиталистичког друштва, на које је неуморно указивала и наша грађанска левица, али није имала снаге да сагледа једини могући пут њиховог уклањања уклапањем у раднички покрет.

Посебно је карактеристично потпуно одсуство Иконићевог покушаја да се врати струци: у толиким књигама узалуд ћемо трагати за Иконићевим предговором, програмом, ма и неком белешком која би указивала да је неговао ако не педагошку а оно бар политичку теорију. Иконић је давао само преводе. Изузетак чини само кратак (стр. III—V) предговор под насловом *Поводом превода* уз књигу Жоржа Паланта. Писан и датиран 15. априла 1924. године у Забелу, овај текст тежи да објасни намену превода ове мале социологије као приручника за шире слојеве образованијих читалаца. Може се слободно рећи: да није имао на претек слободног времена на робији, Иконић не би написао ни овај кратки предговор. Концепција књиге у много чему одговарала је нашем преводиоцу: Палант признаје „динамички социјализам“, а то би био онај који уклања класе, али не и неједнакост јединки. У питању је, очигледно, буржоаска предрасуда о Марксовом пројекту комунизма као тоталног нивелисања људи у свим димензијама, којој је насео и Иконић.

Иконић, као што видимо, није био мисаона природа и није тежио неговању струке, а поготову науке. Он се све више задовољавао позивом и донетима релативно прогресивног новинара и публицисте — како сам себе назива још у својој речи одбране на сусењу одржаном 2 — 4. фебруара 1924. Тиме је још више ограничио своју функцију уредника једног часописа као што је био *La Patrie Serbe*, а затим је напустио и публицистику и, уз покушаје да се бави политиком, одао се преводилаштву, док најзад није и то напустио и завршио каријеру као буржоаски министар.

О овом периоду тридесетих година XX века и Иконићевом политичком понашању у њему још не постоје довољно сигурни судови наших историчара. У условима фашизације земље и изборне борбе Удружене опозиције 1935. године Иконић активно учествује као агитатор на линији демократе Љубе Давидовића. По сведочанству др Драгољуба Јовановића, Иконић је имао доста успеха на зборовима: био је лепе спољашности, наочит, добар говорник, добро обавештен о злоделима владајућих олигарха и веома борбеног темперамента. Али је и тај успех нашег грађанског левичара морао доживети релативно брзи завршетак: иако лепих манира, уљудан

и пенаметљив у друштву интелектуалаца, тај, по речима Слободана Јовановића (понављаним често пред др Драгољубом Јовановићем) „једини политички темперамент“ међу нашим републиканцима у многим ситуацијама био је толико надмен, препотентан и нетолерантан, да се после доласка с робије посвађао са људима из своје странке, а затим и са многим другим нашим политичарима и јавним радницима. Његова недемократска природа (коју није успело да надвлада социјалдемократско и републиканско васпитње у породици и странци) дошла је до изражаја у његовој агитацији у оквирима Удружене опозиције тридесетих година. Требало је да се кандидује у прокупачком крају, где га народ није познавао. Иако су га представљали и препоручивали демократски политичари, Милан Царевић и други, народ га није прихватао: није се дао завести никаквим половичним обећањима у условима који су налагали заостравање класне борбе и револуционарно разрешавање социјалних питања. По сведочанству др Драгољуба Јовановића и Милана Царевића, Иконић закључује да је „народ стока“ и папушта агитацију — али не и нове покушаје да постане министар, макар и без народног гласања. Никола Боновић, Иконићев лични пријатељ, који је с њим био затворен у логору на Бањици ујесен 1941, међутим сведочи да је он Иконића представљао народу у Топлици и да је Иконић имао успеха на тим зборовима — али да је то био крај у коме су радикали били јачи и да је, природно, Удружена опозиција ту морала изгубити битку. Боновић је Иконића, иначе, ценио и као ерудиту и као честитог човека, чије су амбиције имале „покриће“ у његовим стварним способностима.

Божидар Ковачевић, који је такође Иконића ценио и волео, указује да је краљ Александар I у доба осипања Републиканске странке (када се она свела на „журење код Јаше“ једном недељно) успео да придобије многе угледне републиканце и да их положајима неутралише. Пошто се то са амбициозним Иконићем није десило, значи да га је Александар по политичком формату сматрао занемарљивим (јер се не може узети као разлог неостваривања сарадње са краљем Иконићева спремност на сарадњу са радничким покретом).

Тако се Иконићу и могло десити да се сасвим одвоји од Републиканске странке и пређе у табор буржоаске реакције. По образовању владе Цветковић-Мачек, он, по сведочанству др Драгољуба Јовановића и Милана Царевића, врши притисак на владу да буде постављен за министра. Држао се Мачека, и када су после потписи-

вања пакта владу напустили многи угледни политичари — најзад је успео да оствари свој сан и да постане министар. Иако је то био само неколико дана (од 24. до 27. марта 1941), то је означило неславан крај његове политичке каријере, која је пошла од грађанске републиканске левике и стигла до профашистичке деснице.

Има, међутим, индиција да је овај незрео политички потез (који је годинама припремао) Иконић учинио из добрих намера, по савету генерала Душана Симовића и других српских политичара и јавних радника. Наводно зато што је добро стајао са хрватским политичарима, па да би својим присуством у влади у тим одсудним данима допринео националној кохезији и оштанку версајске Југославије. Др Драгољуб Јовановић, др Душан Недсљковић и други познаваоци тадашње ситуације и самог Иконића, међутим, одлучно негирају постојање таквих мотива, тако да одговор на ово питање још није дат. Али да је такав мотив код Иконића и постојао, треба указати да су субјективне намере једно, а објективни резултати акције појединаца и социјалних група нешто друго; ови други не говоре у прилог Иконића.

У времену свога лавирања између левике и деснице Иконић је позитивно оцењен бар по неким својим ставовима. Његово држање између 1935. и 1937. године Родољуб Чолаковић — тај не само изузетни сведок, већ и историјска личност овога периода наше историје — оцењује умногоме позитивно.³³

Чолаковић указује на предлог Сретена Жујовића — Црног, који је реализован почев од 1935. године, да Комунистичка партија Југославије успостави чврсту везу „са оним србијанским политичарима из грађанске опозиције који нису одбијали сарадњу с комунистима“, и међу њима набраја др Ивана Рибара, Чедо Плећевића, др Драгомира Иконића, др Драгољуба Јовановића и др. Међу „грађанским демократима“ који су 1937. године били за окупљање „свих демократских снага, укључујући и радничку класу“ у циљу борбе против великосрпске хегемоније, Чолаковић помиње опет углавном исти круг људи: др Ивана Рибара, др Божидара Марковића, др Драгомира Иконића, Чеду Плећевића и Драгослава Смиљанића. Најзад, пишући о свом првом сусрету са др Иваном Рибаром, Чолаковић се сећа и Драгомира Иконића и овако га оцењује у контексту идеолошко-политичког развитка др Ивана Рибара. Рибар је био „један од најугледнијих првака Демократске странке“ који се затим од ње одвојио и „сад настоји“ (у питању је 1937. година) „да, са неколико њених дисидената (Чедо Плећевић, др Драгомир Иконић), створи

лијево оријентисану политичку групацију која је за сарадњу с радничким покретом“. По Чолаковићевом тачном тумачењу, „та појава била је одраз незадовољства присталица опозиционих србијанских странака својим вођствима. Но, од незадовољства до стварања политички утицајног покрета био је велики корак. За његово формирање требало је више напора него што су, изгледа, вођи тог покрета били кадри да уложе.“

Ове оцене у основи важе и за Иконића. Разлика између њега и др Рибара је, међутим, у томе, што је др Рибар, благодарећи и утицају својих синова Ивана и Јурице, еволуирао улево и најзад се сврстао у редове бораца наше социјалистичке револуције, док је Иконић еволуирао у десно и доспео у профашистичку владу Цветковић — Мачек.

IV ПЕНЗИОНЕР

Са пропашћу старе Југославије била је завршена свака јавна — политичка, журналистичка, преводачка — делатност Иконићева. Покушао је да избегне из земље, али није успео, већ се вратио у Београд. За време окупације земље, дођу између 4. и 5. новембра 1941. немачки окупатор је похапсио преко 200 најугледнијих Београђана. То су били већином англофили, франкофили, али и очеви партизана, комуниста и прогресивни људи уопште (међу њима и многи масони), које је окупатор са квислиншким властима сматрао непоузданим, и задржао их 3—4 месеца у затвору као таоце. У тој групи, са угледним научницима (др Александар Белић, др Иван Баја, др Милош Н. Бурић, др Виктор Новак, др Јован Ердсмановић, др Петар Колендић и др.), књижевницима и уметницима (Божидар Ковачевић, Ристо Стијовић и др.), ухапшен је и Драгомир Иконић и провео у логору на Бањици месец-два дана. Иконић није био масон, већ је Немцима и домаћим квислинзима био сумњив као англофил (због својих превода с енглеског) и републиканац — иако је пред рат, као што смо показали, напустио ранија опредељења и пришао грађанској десници.

После изласка из логора, сасвим се повукао из јавног живота. Није био за отпор Немцима нити за ма какав видљив покушај пројектовања будућности: од онога Иконића, који је у првом светском рату организовао нашу омладину, а затим и најбоље грађанске снаге српског и других југословенских народа, које

су се нашле у емиграцији, у борби за бољу сутрашњицу, током другог светског рата није остало готово ни трага. Не само то. Божићар Ковачевић поуздано тврди да га је Иконић за време окупације питао да ли да уђе у Недићеву владу! Ковачевић га је, уз помоћ његове супруге Лине и пријатеља, од тога енергично одвратио. Обузет слепом амбицијом да буде министар — Иконић никако није успео да процени политичку ситуацију и одржи стабилност свога духа и понашања у одсудним историјским моментима српског народа.

После другог светског рата, у новој Југославији, крајем 1944. године одговарао је због свога учешћа у Цветковићевој влади, али је на интервенцију Јане Продановића (иако је и с њим био прекинуо сваки контакт) после провере од два-три дана пуштен из затвора. Добио је пензију и тако проживео своје последње године, разочаран у своје некадашње идеале и незадовољан својим животним билансом. Није се прихватао посла око нових превода с енглеског који су му нуђени (на пример, није прихватио предлог др Душана Недељковића да за београдско издавачко предузеће „Просвету“ преведе Хобсвог *Левијатана*. Није могао (као што је учинио његов брат Милан) сарађивати ни у Југословенској републиканској странци која је деловала годинама у новој Југославији оквирима Народног фронта, јер је још пре овога рата иступио из њених редова да би остварио своје министарске амбиције. У *Републици*, листу који је некада, после првог светског рата, уређивао, односно био његов директор, није му више било места, па током њеног излажења у новој Југославији (1945 — 1956) не налазимо на његове прилоге као ни у другим листовима и часописима.

Његово разочарање у погледу коначног животног биланса јасно се огледа и у његовом тестаменту, писаном његовим китњастим, немирним рукописом годину дана пред смрт и датираном 15. марта 1956. године. Својој супрузи Мирјани, која му је до краја остала одана и чији су му приходи од приватних часова француског језика током окупације, а и после другог светског рата, обезбеђивали минимум егзистенције, своје брату Милану и снахи Живки он оставља у аманет: да после смрти буде кремиран (ако за то буде могућности) и да му се пепео развеје „на некој чистој пољани код Авале“; да га опоји само један свештеник, а у капели да га држе у затвореном сандуку; да не буду „никакве плакате, никакви огласи пре сахране“ и „никакви венци“; и да му на сахрани буде најужа родбина — поред супруге, брата и снахе, и још два рођака — „ако може и хоће, Љубиша Јаковљевић, мој најбољи пријатељ“. Он у тестаменту „пре-

клињс и моли да овако буде“, па наставља: да се сахрана обави рано изјутра, а после погребна, на неколико дана, да се објави оглас у *Политици* „и то само овако: умро је др Драгомир Иконић (тада и тада) и сахрањен (тада и тада). *И ништа више.*“

Родбина је поступила по Иконићевој последњој вољи, израженој у тестаменту. Поменутог Љубицу Јаковљевића смо идентификовали захваљујући Николи Боновићу: то је стари београдски апотекар, доследни десни социјалист из круга Живка Топаловића и Живојина Цветковића. Иконића и Јаковљевића зближила је слична грађанска прогресивност колико и резервисаност према новој Југославији, али и неке личне склоности и менталитети.

Једину имовину — ствари у свом стану и књиге (вилу, зградну на кредит, морао је раније продати генералу Душану Симовићу да би се издржавао), оставља супруги Мирјани — Лини да с њима расколаже како најбоље нађе.³⁹ Само је моли да комитет часописа *La Patrie Serbe* — његово животно дело — „поклони Француској Националној Библиотеци у Паризу“, јер сматра „да ће се тамо боље сачувати ова успомена на моје напоре за време изгнанства — у служби наше националне ствари — него у Београду, где се, на несрећу, сваких двадесетак година библиотеке пале и упропаштају.“

Иконићеве књиге откупила је Народна библиотека у Приштини.

Из Иконићеве „последње воље“ закључујемо да је и сам увидео да од свега његовог напора остаје само — часопис *La Patrie Serbe* са својих двадесет бројева и — ништа више. Оставио је и своје преводе и извештај број чланака, али ни сам није могао бити задовољан оним што је постигао ни у струци, ни у политици.

Драгомир Иконић је умро у 74-ој години свога живота 16. марта 1957. године у 23,30 часова у Београду, у своме дому у Авалској 12. Сахрањен је на Новом гробљу у Београду (парцела 38), а уз њега је касније сахрањена и његова супруга Мирјана (1893 — 1963).⁴⁰

У УМЕСТО ЗАКЉУЧКА: ЈЕДАН УМНОГОМЕ ПРОМАШЕН ЖИВОТ

Драгомир Иконић је био релативно прогресивни србијански грађански интелектуалац, који је рано оставио своју педагошку струку и науку и посветио се политици, преводилаштву и журналистици. Иконићев живот је умногоме остао промашен у свим овим

областима. Цео његов стручно-научни рад своди се само на једну једину књигу — циришку тезу на немачком, коју смо једва добили на читање из иностранства (у земљи је нема ниједна библиотека). Посебно је објавио још само брошурџу о својој одбрани на суду 1924. године. Штампани стручни чланци из области школства и просветне политике, који једва додирују педагошку теорију, ташко да би му обезбедили помена у нашој науци. Највећи његов стручни домет, поред тезе, а по друштвеном значају знатно вреднији од тезе, јесте у покретању и уређивању часописа *La Patrie Serbe* (1916 — 1918), али и тога посла он се прихватио више као журналист него као стручни педагог. Струком се он ни касније никада није желео озбиљније бавити.

У политици, Иконић је био релативно прогресивни србијански грађански републиканац који, са позиција грађанске левнице, све до одлучујућег момента — до пред почетак наше оружане социјалистичке револуције 1941. године — симпатише раднички покрет и тежи сарадњи с њим, али само до граница либерално-демократске грађанске левнице. Највиши домет у овом погледу он је достигао у своме поздраву фебруарској револуцији у Русији 1917. године, затим у својој одбрани на суду 1924. године, а, по Р. Чолаковићу и другима, и у периоду 1935 — 37. године. Одвајањем од Југословенске републиканске странке и приступањем Демократској странци, Иконићу није било потребно више од једног корака да неславно заврши своју каријеру као министар у профашистичкој влади Цветковић — Мачек. Иначе, Иконић је био човек доста широких политичких хоризоната, коме су били страни национализам, клерикализам, верска нетолеранција и друге крајности својствене многим политичарима. Он, међутим, није био ни атеист.

Журналистиком се Иконић бавио као политичар, да би обезбедио средства за живот и одговорио својим страначким обавезама, и у тој области дао је масу запажених чланака којима је шибао буржоаски десничарски режим старе Југославије. Из сличних разлога — да би обезбедио средства за живот — бавио се и преводилаштвом, и са успехом је обогатио наш културни фонд низом значајних књига.

Да је којим случајем пришао радничком покрету, Иконић би, можда, својим говорничким первом и страственим републиканизмом обезбедио светлије место у нашој политичкој историји. Овако, он остаје у сећању поглавито као уредник часописа *La Patrie Serbe* и као недоследни леви грађански интелектуалац.

Н А П О М Е Н Е :

1) Историчар Чачка, публицист Миле Мојсиловић детаљно је архивски обрадио генеалогичке старих чачанских породица, међу њима и породице Иконић. Рад у рукопису.

2) Основни биографски подаци узети су из следбних докумената (својих Ружа и Живке Иконић): Извод из матичне књиге умрлих Народног одбора општине Врачар града Београда, стр. 47, под тек бр. 94; Лична карта др Драгомира Иконића, издата од Народног одбора града Београда (Секретаријат унутрашњих послова), серија У бр. 0104631, Рег. бр. 73186 од 15. септ. 1950; Тестамент др Драгомира Иконића, писан његовом руком.

Затим, др Драгомир Иконић: У изгнанству. Успомене и сећања. Народна библиотека у Београду, Архива Драгомира Иконића (у даљем тексту: АДИ), Р 612/1/1, стр. 1—88 (дактилографисаних, са Иконићевим својеручним исправкама и допунама). Аутентичне податке о његовом животу и раду до 1914. налазимо у Curriculum vitae штампаном на крају (S. 105) његове дисертације, чији потпуни наслов гласи: Benekes »Erziehungslehre« vom Standpunkte der neueren empirisch-pädagogischen Forschungen betrachtet. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Ersten Sektion der Hohen Philosophischen Fakultät der Universität Zürich vorgelegt von Dragomir Ikončić aus Čačak (Serbien). Begutachtet von Herrn Prof. Dr. W. Freytag. Zürich, 1914. Dissert. — Druckerei Gebr. Leemann & Co. Stockenstr. 64. S. 104+1.

Низ података о Иконићу дали су писцу: академик др Душан Недесковић (у више махова током 1972—1973. године); политичар проф. др Драгољуб Јовановић (18. I 1973); историчар и књижевник Божидар Ковачевић (6. II 1973); београдски адвокати и међуратни демократски политичари Милан Царевић (7. II 1973), Никола Боновић и Љубиша Трифуновић (14—16. II 1973); земљакиња Иконићеве прве жене, Даришке, Ода Поповић, роб. Бошковић (10. II 1973). Драгоцене податке (у више махова децембра 1972. и јануара и фебруара 1973. године) дали су нам Иконићеви најближи рођаци: Живка и Ружа, супруга и кћи његовог брата Милана, (чији би рад на ширењу задругарства такође требало стручно испитати). Свама њима писац изражава топлу захвалност.

О Иконићу су писали: Народна енциклопедија СХС књ. II, Загреб, 1926, 20—21 (Јаша Продановић); Енциклопедија Југославије Загреб, 1960, књ. 4, 323; 35 година Изда. књижарнице Г. Кон 1901—1935 Београд, 1936, стр. 137.

3) „Српска краљевска мушка учитељска школа у Јагодини. Десетогодишњи извештај за 1907—1908. шк. год. и Десетогодишњи преглед за период 1898—1908. године“, Београд, 1910, стр. 115. Иконић је у књигу матураната своје генерације уведен под бројем 12.

4) Разговор с једним швајцарским учитељем, „Наша школа“ (Петровац), год. III/1909—10, стр. 99—105.

5) Види: др Јован Искруљев, др Паја Радосављевић. Живот и рад. Београд, Завод за издавање уџбеника СР Србије, 1971, стр. 42.

6) Двадесетогодишњица Мушке учитељске школе јагодинске. Израдио проф. Јосиф В. Стојановић. Б. м., б. г., штампарија „Дом“, Београд, стр. 45.

7) Када се боље упозна Иконићев менталитет и карактер, може се са довољно разлога тврдити саследи. 1) Он је отишао на студије у Швајцарску да би тамо за краће време него у Београду завршио и студије и докторат, који је, уз то, можда био на већој цени него „домаћи“. 2) Тезу није штампао нити је сачувао у рукопису, на чак ни документа о њеном стицању, јер се постигнутим успехом није могао похвалити. Паја Радосављевић је за своју тезу, чији су резултати ушли у светску науку, у Цириху добио само врло добру оцену, што сведочи о строгости мерила Циричког универзитета тога доба).

8) АДИ, Р 612/1/1. У даљем тексту, бројевн у загради означавају странице овог рукописа.

9) Иконић је сачувао и своје прве рукописне скице (АДИ, Р 612/V/12) и штампани текст овог прогласа на француском (Р 612/V/10).

10) О томе је Иконић сачувао целокупну своју кореспонденцију (Народна библиотека у Београду, Архива Драгомира Иконића, Р 612/II, бр 1—200). Тако, Љуба Стојановић (бр. 9) у писму Иконићу од 4/17. августа 1916. одбија да пише за часопис, јер је „апсолутно неспособан за ма какав рад у овим приликама“ и то ће бити „све док се не врати у Србију“. Слично пишу и Јован Жујовић (7/20. августа 1916, бр. 11), др Михаило Гавриловић (бр. 13); Бранислав Нушић се правда тугом за изгубљеним сипом јединцем (бр. 48, без датума) итд.

11) О окупљању сарадника око Иконића послe изласка из штампе првих бројева часописа сведочи и Иконићева преписка (АДИ, Р 612/II.) Јован Жујовић позитивно оцењује његове напоре и пристаје на сарадњу (бр. 86, 89, 102 итд.). Др Михаило Гавриловић (бр. 40), Бранислав Нушић (бр. 52, 177, 179, 180, 182, 183, 184), Љуба Давидовић (бр. 16 од 25. октобра 1916, бр. 117 од 24. јула 1918, бр. 119 од 10. августа 1918) поздраћају Иконићев подухват и дају му подршку, обећавају сарадњу итд. Љуба Давидовић у писму Јаши Продановићу (бр. 19) најлепше оцењује Иконића као човека и његов напор око часописа. У писмима Тихомира Р. Борбевећа Јаши Продановићу (бр. 31 и 33) и Иконићу (бр. 34, 71, 118) хвали се часопис. И Јован Цвијић се 21. јануара 1917. из Париза обраћа Иконићу са похвалама и сугестијама (бр. 32) као и археолог Владимир К. Петковић (18/31. јануара 1917, бр. 35), романист др Миодраг Ибровач (бр. 168) и др. И Коста Новаковић, истакнути комунистички борац, Чачанин, обраћа се Иконићу 9/22. децембра 1916, похваљује његов напор и обећава му чланак о Димитрију Туповићу, а у писму од 12/29. децембра 1916. (бр. 25) обавештава га да је обећани чланак послао. Павле Поповић је давао подршку и сарађивао у часопису (писма бр. 49 од 9. фебруара 1917, бр. 51 од 12/25. маја 1917. итд.). Милутин Бојић дописницом 3/16. јула 1917. (бр. 59) јавља Иконићу да му је послао своју књигу Песме бола и поноса. Већ тешко оболели песник—мислилац др Милош Петровић, иначе Иконићев друг са студија, који је кратко време службовао и у Чачку, у дописници из Евијана 2. августа 1917. (бр. 60) тражи од Иконића осми број часописа и изражава жаљење што до тада није могао да се уврсти у његове сараднике. И филозоф Бранислав Петровић је више пута из Лимура и других места писао Иконићу поводом сарадње, али и позајмице од 100 франака, коју је Иконићу вратио (30 мај. 1918, бр. 101; 7. јун 1918, бр. 103; 2/15. јун 1918, бр. 104; 10/23. јун 1918. бр. 105):

Највећу и најсигурнију подршку и сарадњу и у овом свом подухвату имао је Иконић од Јаши Продановића (О томе сведочи маса његових писама Иконићу током 1916—1918. године, АДИ, Р 612/II). О овом истакнутом Чачанину још није написана научна монографија која би темељно осветлила његов живот и рад, посебно његов мисаони лик.

12) Иконић је сачувао масу писама својих сарадника о дистрибуцији и наплати продатих бројева часописа. Највеће заслуге у томе погледу припадају, изгледа, преводиоцу и књижевнику Николи Трајковићу (Р 612/II/81, 84, 85а, 88, 90, 91, 92, 98, 133, 148, 149 итд.). По сведочанству др Драгољуба Јовановића и сачуваној Иконићевој кореспонденцији, може се, међутим, закључити да је овај часопис добрим делом тиража растуран бесплатно као пропагандна едиција.

13) *La pensée*, »*La Patrie Serbe*«. 3—4/1918, р. 131.

14) *Ibid.* II/1918, рр. 257—260. О Петровићу као филозофу објавио је запажену књигу др Душан Недељковић: *Филозофски лик Милоша Петровића*, Београд, 1928.

15) *Sur la valeur de la vie* 1917, рр. 394—398. *Sur l'évolution mondiale* 1918, рр. 153—159. *Ruđer Josif Bošković* 1918, рр. 221—226.

16) *Види о томе: А. Стојковић, Развитак философије у Срба 1804—1944*. Београд, 1972, стр. 304.

17) Упореди нпр. 1917, т. I, р. 469; т. II, 1918, р. 350; итд.

18) *Lettre à mon compatriote* т. I, 1916—1917, рр. 4—7, 57—61, 105—107, 152—156, 249—251. Цитирани текст је објављен 1/14. априла 1917, у броју 6 часописа.

19) Народна библиотека у Београду, АДИ, Р 612/I/1, стр. 76—77.

20) Видети оригинал овога документа од 27. јуна 1918. писаног у Лондону: Р 612/II/110.

21) *La Patrie Serbe* t. I, No. 5, 1/14. III 1917, pp. 222—226. Уз чланак је објављена и Туцовићева фотографија.

22) Р 612/II/44.

23) Упор. његову кореспонденцију са странцима (готово сва је на француском) око сарадње у часопису, њихова признања, примедбе, сугестије итд. (Р 612/III/1—103).

24) Мирјана—Лица је прво била запослена као новинар у југословенској телеграфској агенцији „Авала“. Када је негас 1928. године Иконић најзад добио развод од прве жене, венчао се са Лином. У најтежим часовима издржавали су се приходима од њених приватних часова француског језика. После другог светског рата она је била новинар у агенцији „Франс—прес“ скоро све до смрти 1963.

Као преводиоца, Иконићеву супругу познајемо не само по часопису *«La Patrie Serbe»* већ и по књизи: *Beograd Redigé par Bor. N. Gavrilović, Sima Pandurović et Ratko Parežanin. Traduit par Mirjana D. Ikonić. Dessin par Drag. Stojanović. Beograd, Institut balkanique, 1940, pp. 302.*

25) Упор. Проглас Републиканске демократске странке, АДИ, Р 612/V/8.

26) И Драгомиров брат Милан је, према подацима које смо добили од његове кћери Руке и супруге Живке, доживео сличну судбину. Био је учитељ у селу Бањи код Арапбеловца, али је као истакнути републиканац добио отказ на службу. Посветио се затим задругарству и радио у аграрној, па у народној банци. Он је, међутим, остао све до смрти (пре 7 година) доследан републиканац, разишавши се политички са братом Драгомиром, који је пришао демократима и завршио у грађанској политичкој десници.

27) Др Драгомир Иконић, „Афере Велизара Јанковића пред судом. Одбрана др Драгомира Иконића, директора „Републике“ дата на претресу од 2. и 4. фебруара 1924. године.“ Београд, штампарија Вој. Ненадића, 1924, стр. 1—31. О тим догађајима Република је дошла следеће написе: „Из суда. Свђење Иконићу“, бр. 7, 27. I 1924, Д. Трифуновић; Претрес др Иконићу, бр. 10, 7. II 1924, „За Иконића. Одбрана браниоца С. Требинца. Говор на седници суда од 2. фебруара по стенографским белешкама“, бр. 12, 14. II 1924.

28) Многобројни Иконићеви написи ове врсте, објављени у Републици, морали су бити трн у оку владајућој радикалској олигархији и другим реакционарним снагама српског и југословенског друштва. То су, на пример, написи: Једна лона одбрана (бр. 68/1921), У одговор „Демократији“ (бр. 70/1921), „Бела рука“ (бр. 73/1921), Један белорукац мање (бр. 77/1921), Иза кулуса „Беле руке“. Један скандал (бр. 86/1921), Белоручке пустахије. Пуковник Узунмирковић (бр. 91/1921), Нова афера на помолу (бр. 93/1921), Афера оружне фабрике (бр. 94/1921), Јеремијада г. Прибићевића (бр. 104/1921), „Омциум Србе“... (бр. 108/1921), Г. Радивојевић као новинар (бр. 110/1921), Паковање... (бр. 114/1921), Једно зло за војску (бр. 117/1921), Нови генерали (бр. 125/1921), Грабе се... (бр. 128/1921), Белорукачки разметљивци (бр. 2/1922), Једна чудна афера (бр. 20/1922), Реч-две г. Ст. Протићу (бр. 22/1922), Болест нашег парламента бр. 25/1922), Ирска новом афером (бр. 25/1922), Опет генерали... (бр. 34/1922), Афера с Рожајским шумом (бр. 35/1922), Г. В. Маринковић и „Република“ (бр. 37. и 39/1922), Вечити Радомир Пашин (бр. 43/1922), Паковање... (бр. 45/1922), Оставка г. др В. Маринковића (бр. 51/1922), Мародери... (бр. 58/1922), Глад у Црној Гори (бр. 74/1922), Наша Драјфусова афера. Смена министра војног генерала Васића (бр. 92/1922), Опет генерали (бр. 104/1922), Нови генерали (бр. 4/1923), Разбојништво у кварту (бр. 26/1923), „Препородов“ барјак (бр. 32/1923), Збор патентираних патриота... (бр. 38/1923), Разметљивост г. Крњевића (бр. 39/1923), Напред! и Поводом славине једне историјске старине (бр. 41/1923) итд.

29) Иконић, *Афере...* стр. 4—8.

30) Исто, стр. 6. Поводом ових напада у Републици за 1922. годину објављено је неколико изјава саучешћа и солидарности упућених Иконићу из целе земље и неколико чланака: „Поводом мучког напада 9. децембра. Питање г. Етбина Кристана, народног посланика, упућено председнику Скупштине на

седници од 21. ов. месеца", (бр. 51, 1922, стр. 1—2), 9. децембар пред Скупштином (бр. 64 од 10. августа, стр. 1—2) итд. Сличне вести али мањег обима донела је и остала наша прогресивна штампа.

31) Упор. Андрија Стојковић, *Развитак философије у Срба 1804—1944*. Београд, изд. Слово љубве, 1972, стр. 471 и даље.

32) Иконић, *Афере...* стр. 9—10, 13, 20.

33) Исто, стр. 27—31.

34) Према сачуваној документацији, 31. марта 1924. Иконићу се јавио уредник Ере Андрија Лојаница са жељом за „што скорију слободу“. Подршку му је дао нарочито Јован Жујовић. У писму од 1. новембра 1923. (Р 612/II/167) упућује му пријатељске речи. Затим му, 7. априла 1924. такође на Казнени завод у Нољарвецу, шаље дописницу са сликом „нашег шефа Љубе Стојановића“, оснивача Југословенске републиканске странке, са пригодним речима охрабрења. Најзад, 1. јула 1924. (бр. 158) пише му на Лепоглаву код Загреба, где је Иконић наставио да издржава казну, и бодрети га обавештава да је један истраживач са далског Мадагаскара инспирисан нашим народним песмама за које је (са закашњењем читајући Иконићев часопис) дознао преко превода објављених у *La Patrie Serbe*. На Лепоглаву је Иконићу упућено писмо Милана Богдановића од 6. јула 1924. (бр. 159) у којем овај прогресивни републиканац и јавни радник поздравља Иконића и „друге пријатеље“ (нарочито др Симу Марковића), који с њим издржавају казну за политичке „кривице“.

Карактеристично је да Иконић није сачувао ниједно писмо свога брата Милана и других робака и мање познатих пријатеља, који су му, такође, писали и бодрили га док је био на робији.

35) Буктиња бр. 16, II/1925, стр. 208—213.

36) Бр. 21, стр. 127—129; бр. 22, стр. 177—181; бр. 23, стр. 228—229; бр. 24, стр. 34—35; бр. 25, стр. 118—119.

37) Са енглеског су Иконићеве преводи следећих књига објављених у овој библиотеци: (1) Сидни Ло (Law), *Енглески парламентаризам*, Београд, 1929, са предговором Слободана Јовановића; (2) Вудро Вилсон (Woodrow Wilson, 1856—1924, нобеловац, један од вођа Демократске странке САД итд.), *Влада Сједињених америчких држава*, Београд, 1930; (3) Џејмс Брајс (James Bryce, 1838—1922, енглески правник, историчар и политичар), *Савремене демократије*, књ. I—III, Београд, 1931, 1932, 1933; (4) Питирим Сорокин (Sorokin, Pitirim Alexandrovich, рођен 1889, североамерички социолог руског порекла, изразити антикомуниста, био члан владе Керенског 1917. итд.), *Социологија. Савремени правци и теорије*, књ. I—II, Београд, 1932—1933; (5) Херолд Ласки (Harold Joseph Laski, 1893—1950, енглески социолог, заступник доктрине политичког плурализма, један од вођа лабуриста), *Политичка граматика са предговором Слободана Јовановића*, књ. I—II, Београд, 1934—1935; (6) Џорџ Д. Х. Кол (George Douglas Howard Cole, 1889—1958, професор Оксфордског универзитета, историчар и теоретичар енглеског лабуристичког покрета) и Маргарета Кол: *Основи савремене политике*, Београд, 1935; (7) Фредерик Остен Ог (Frederic Austin Ogg), *Политичко уређење савремене Енглеске*, књ. I—II, Београд, 1937—1938.

Ван Библиотеке јавног права, Иконић је објавио свој превод књиге познатог североамеричког филозофа и педагога прагматисте-инструменталисте Џона Дјуија (John Dewey, 1859—1952), *Педагогика и демократија, Увод у филозофију васпитања*, Београд, 1934.

Према изјави коју сам је дао Божидар Ковачевић, Геца Кон му је, по савету Слободана Јовановића, давао на редакцију и лектуру неке умногоме недорађене Иконићеве преводне (Дебидур, Ло, Сорокин, Ласки, Буи). Да ли су остали Иконићеве преводи прошли кроз исцију редакцију и лектуру, а чију, није нам познато. (Преводне с француског редакцијом је, несумњиво, његова сугрупа Лица).

38) Родољуб Чолаковић, *Казивања о једном покољењу*, књ. III, Сарајево, „Свјетлост“, 1972, стр. 142, 359, 393.

Чолаковић је у својој позитивној оцени става Иконића и њему сличних грађанских левичара ишао и за негативним искуством нашег комунистичког

покрета са нашим међуратним социјалистима који су обично били против сарадње с комунистима.

И поред знатних напора наших историчара, југословенска међуратна политичка историја још није довољно расветљена да би се могле дати сигурније оцене става појединаца у њој; ово вреди, наравно, и за нашу оцену Иконића. Упор. зборнике радова: Институт друштвених наука, Одељење за историјске науке, Историја XX века том I—XI, Београд, 1959—1970.

Укажимо и на куриозитет да Милан Стојадиновић у својим мемоарима (Ни рат ни пакт, Ријска, 1970) уопште не помиње не само Драгомира Иконића, већ ни остале водеће наше републиканце, што значи да њихову политичку улогу у старој Југославији сматра занемарљивом.

39) Као наследник се, међутим, јавља и Драгомирова кћи из првог брака и добила је тзв. нужни део наслеђа из заоставштине. Она је иначе јавно о својој оцу годинама говорила све најгоре, али се за време окупације земље 1941—1944. помирила са њим и са стрицем Миланом и одржавала контакте с њима из утилитарних разлога (интервенције око службе и сл.).

40) Иконић је био народности српске, раста средњег, маркантан и леп човек, „лица округлог, косе проседе, очију кестењавих, кратких бркова, носа и уста праваних, бријанс браде, без особених знакова“ — како пише у његовој личној карти, издатој 1950. године, дакле у његовој старости. Иза лепе спољашности и шарма, који је на први поглед освајао, међутим, по низу сведочанстава Иконићевих познаника, стајала је једна свађива и заједљива природа, која је одбијала људе од њега.

»Dr DRAGOMIR IKONIĆ. Les voies de son évolution intellectuelle et idéologico-politique«

Dans son étude l'auteur a examiné les lignes essentielles de la vie et de l'activité du dr Dragomir Ikonić (1883—1957). Il a utilisé ses oeuvres posthumes, restées en manuscrit, ses écrits et les réminiscences de ses contemporains.

Ikonić a étudié la pédagogie et passé son doctorat en philosophie à l'Université de Zurich en 1913, mais il s'occupait le moins de pédagogie. Il était un intellectuel bourgeois relativement progressiste qui s'était consacré à la politique, au travail du traducteur et au journalisme. La vie d'Ikonić est restée ratée, sous nombre d'aspects, dans tous ces domaines.

Son activité professionnelle et scientifique n'a abouti à résultat qu'un livre (thèse de doctorat). Ses articles publiés se rapportaient aux problèmes des écoles et à la politique de l'instruction publique plutôt qu'à la pédagogie et il est douteux que ces articles lui eussent réservé une place durable dans la science serbe et yougoslaves. Outre la thèse, restée inédite, son activité dans le domaine professionnelle avait atteint son plus haut résultat dans la rédaction de la revue **La Patrie Serbe** qui paraissait à Paris pendant la Première guerre mondiale (de 1916 à 1918). Pourtant, il avait entrepris ce travail en journaliste plutôt qu'en expert en pédagogie. Même plus tard il ne désirait jamais s'occuper de façon plus sérieuse de sa vraie profession.

Dans le domaine de la politique, Ikonić était un républicain bourgeois de Serbie, à orientation relativement progressiste qui, partant des positions de la gauche bourgeoise, jusqu'au moment décisif—le commencement de la révolution socialiste yougoslave de 1941 — sympathisait avec le mouvement ouvrier et cherchait à collaborer avec celui-ci, mais seulement jusqu'aux limites de la gauche bourgeoise libérale-démocratique. Son plus haut accomplissement sous ce rapport fut le salut à la révolution de février en Russie de 1917, resté enregistré dans la revue dont il était le rédacteur; ensuite sa défense à la cour en 1924, lorsqu'il invoqua la classe ouvrière persécutée de Yougoslavie et (d'après le révolutionnaire éminent yougoslave Rodoljub Čolaković) dans la période de

1935 à 1937. Après sa sécession du Parti républicain yougoslave et son adhésion au Parti démocratique, il ne lui restait qu'un pas à faire pour terminer sans gloire sa carrière politique en qualité de ministre dans le cabinet profasciste de Cvetojević—Maček. Autrement, Ikonjić était un homme à horizons politiques assez vastes auquel le nationalisme, le cléricanisme, l'intolérance religieuse et autres extrêmes, propres à un grand nombre d'hommes politiques de Serbie et de Yougoslavie, étaient étrangers. Cependant, il n'était, non plus, un athée.

Ikonjić s'occupait de journalisme en tant qu'homme politique, pour s'assurer les moyens pour vivre et pour s'acquitter de ses obligations envers son parti et, dans ce domaine-ci, il avait donné, particulièrement dans l'intervalle de 1921—1923, une masse d'articles remarquables, dans lesquels il fulminait contre les abus des régimes de droite dans l'ancienne Yougoslavie. Pour des raisons analogues — pour s'assurer les moyens de vivre — il s'occupait aussi de travail de tracteur et il a enrichi, avec succès, le fonds culturel de la langue serbo-croate d'une série de traductions importantes, pour la plupart du domaine de la littérature politique, en premier lieu de l'anglais et ensuite également du français.

S'il avait, par quelque hasard, adhéré au mouvement ouvrier, Ikonjić se serait assuré une place plus brillante dans l'histoire politique et culturelle yougoslave. Tel qu'il fut, il reste dans la mémoire principalement comme rédacteur de la revue *La Patrie Serbe* et comme intellectuel bourgeois de gauche conséquent.

Dr Andrija B. STOJKOVIĆ

S.N. 14. N. 607

1914. 115

**Benekes „Erziehungslehre“,
vom Standpunkte der neueren
empirisch-pädagogischen Forschung
betrachtet.**

□ □ □

INAUGURAL-DISSERTATION

ZUR

ERLANGUNG DER DOKTORWÜRDE

DER

ERSTEN SEKTION DER HOHEN PHILOSOPHISCHEN FAKULTÄT

DER

UNIVERSITÄT ZÜRICH

VORGELEGT VON

Dragomir Ikonić

aus Čačak (Serbien).

ZENTRALBIBLIOTHEK
ZÜRICH

Begutachtet von Herrn
Prof. Dr. W. FREYTAG.

ZÜRICH □ 1914

Dissert.-Druckerei Gebr. Leemann & Co.
Stockerstr. 64

PREMIÈRE ANNÉE. — N° 7.

Paris, 1/14 Mai 1917.

LA PATRIE

SERBE

REVUE MENSUELLE
POUR LA
JEUNESSE SERBE EN EXIL.

DIRECTEUR-FONDATEUR :
DRAG. IKONIĆ,
Docteur en Philosophie
203, Boulevard Raspail, PARIS

Сл. 2. Насловна страна часописа »La Patrie Serbe« (рад Н. М. Јеремића)

Сл. 3. Др Драгомир Иконић (из породичног албума)

Как, јесто је Шоман
 је романска јазона, "La Patrie Serbe", Рајн
 као особан и уредбана је време јунист,
 уј. јелот Свенсон јавна у Шкотландији,
 италијански Шкотландији Најмостантис Бидна =
 илеј и Јапану - Рајнтак је те се
 јелот јобе јавна - ова јавна не
 илеј неопре је време италијанска -
 јелот таке јавна неопре -
 јелот у јавна, је се, та неопре,
 јавна јавна јавна Бидна не
 таке и јавна...

Но је нај неопре јавна.
 15. мај 1956
 Јавна
 Јавна је 15
 Јавна је 15

Јавна неопре
 Јавна је 15
 Јавна је 15
 Јавна је 15